

Milieusignalen 2002

De millennium benchmark

Samenvatting

Europees Milieu Agentschap

De stand van zaken

Ook in de 2002-editie van Milieusignalen kan de vraag 'hoe is de toestand van het milieu' niet eenduidig worden beantwoord: sedert de eerste uitgave in 2000 zijn geen grote veranderingen waar te nemen. Ondertussen beginnen zich echter in zekere mate de voorwaarden voor verandering af te tekenen.

Milieuvraagstuk <small>(aan de hand van de prioriteiten van het zesde Milieuactieprogramma)</small>	Indicator	Evaluatie
Milieu en gezondheid		
Emissie van broeikasgassen	Ontwikkeling in emissies en afstand tot de Kyoto-doelstelling 2008-2012	☺
Natuur en biodiversiteit - bescherming van een unieke hulpbron		
Bosbestand	Aantal per jaar gekapte bomen	☺
Bodem	Landgebruik en fragmentatie van grote habitats	☹
Emissies van verzurende stoffen	Ontwikkeling in emissies en afstand tot de 2010 EU-doelstellingen	☺
Milieu en gezondheid		
Emissies van ozonprecursors	Ontwikkeling in emissies en afstand tot de 2010 EU-doelstellingen	☹
Stedelijke luchtkwaliteit	Overschrijding van kwaliteitsnormen voor ozon, fijn stof, zwaveldioxide en stikstofdioxide	☹

Milieuvraagstuk <small>(aan de hand van de prioriteiten van het zesde Milieuactieprogramma)</small>	Indicator	Evaluatie
Aanpak van klimaatverandering		
Zoetwaterverontreiniging	Concentraties van fosfaat en nitraat in rivieren	☹
Duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen en beheer van afvalstoffen		
Materiaalverbruik	Totale materiaalbehoefte (vergeleken met BBP)	☹
Visbestanden	Biomassa van het paaibestand van de Noordzeekabeljauw	☹
Gemeentelijk afval	Hoeveelheid verzameld gemeentelijk afval	☹
Watergebruik	Waterverbruikindex	☹
Landgebruik	Ontwikkelingen in bebouwd gebied, bevolkingsdichtheid en wegennetdichtheid	☹

In veel gevallen is de druk op het milieu afgenomen door relatief grote dalingen in slechts enkele landen of specifieke sectoren. Dit geldt overduidelijk voor klimaatverandering. Herstructurering van de energiesector en verschuivingen in brandstofmix voor elektriciteitsopwekking hebben in Duitsland en het V.K. tot grote eenmalige dalingen van de kooldioxide-emissies geleid. In negen andere EU-lidstaten zijn de emissies daarentegen gestegen, zodat deze landen afwijken van het lineaire pad voor het behalen van de Kyoto-doelstellingen.

Vergelijkbare situaties doen zich voor bij afvalstoffen- en waterverontreiniging: hoewel enkele landen grote vooruitgang hebben geboekt met het tot een minimum beperken van de storting van afvalstoffen, resulteert gedrag van consumenten en bedrijven in een toename van gemeentelijk afval, met inbegrip van verpakkingsafval; en hoewel industrie en overheidsorganen aanzienlijke vorderingen hebben gemaakt met de verwerking van afvalwater, blijft de landbouwsector, zoals uit de min of meer constante stikstofconcentratie in oppervlaktewater blijkt, achter met het terugdringen van de stikstofverontreiniging.

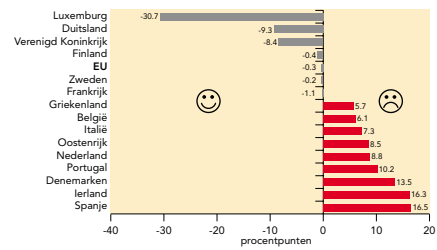
Ofschoon verscheidene belangrijke vormen van druk op het milieu afnemen, zijn de uitwerkingen van emissies in het verleden en emissies elders nog steeds van belang. Met name wordt, ondanks een daling van de luchtmissies, een aanzienlijk deel van de Europese stedelijke bevolking blootgesteld aan hoge ozonconcentraties, stikstofdioxide en fijn stof en worden grote habitat- en landbouwgebieden nog steeds blootgesteld aan verzuring, eutrofiëring en ozonconcentraties boven vastgestelde limieten. Symptomen van eutrofiëring in kustwateren laten nog steeds weinig verbetering zien.

Daarentegen is de milieudruk op natuurlijke hulpbronnen toegenomen, zoals met name te zien is in de visserij, waar het reële gevaar bestaat dat door overbevissing de Europese visserij ineens stort. Gebruik van de bodem staat onder druk van stadsuitbreiding en expansie van de vervoersinfrastructuur. Dit heeft geleid tot 'soil sealing' (afsluiting van de bodem met als gevolg o.m. versneld afstromen van regenwater), fragmentatie van habitats en verlies of verstoring van natuurgebieden. Hoewel bosgebieden toenemen en het aantal per jaar gekapte bomen overeenstemt met het principe van duurzame ontwikkeling blijft de toestand van de bossen, zoals aangetoond wordt door naald- en bladverlies, een bron van zorg: bijna een kwart van de bij de steekproef bemonsterde bomen was beschadigd.

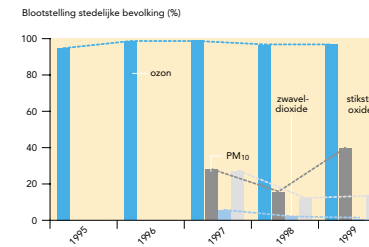
Het beoordelen van de stand van de biodiversiteit in Europa wordt gehinderd door gebrek aan informatie. Door de druk op natuurlijke hulpbronnen lijken de voorwaarden nog niet geschikt te zijn voor omkering van de trend van afnemende biodiversiteit, een EU-beleidsdoel voor 2010.

Indicatoren

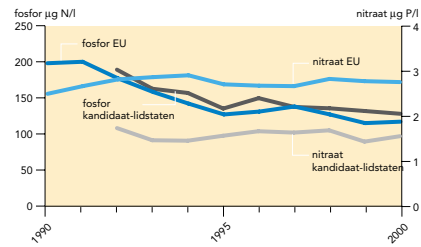
Emissies van broeikasgassen

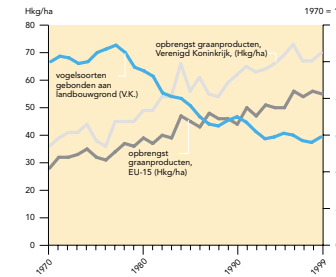
Stedelijke luchtkwaliteit

Fosfaat en nitraat in rivieren

Vogels op landbouwgrond en opbrengst aan graanproducten

Beleidsuitdagingen
Vooruitgang in eco-efficiëntie

Eco-efficiëntie is het verband tussen economische activiteit en de daaraan verbonden negatieve effecten op het milieu. Een belangrijke doelstelling van duurzame ontwikkeling is het verbreken of 'ontkoppelen' van deze verbinding.

In de vervoers-, energie- en landbouwsectoren wordt de eco-efficiëntie beter, zij het in verschillende mate. Vooruitgang wordt betrekkelijk langzaam geboekt en sommige tot op heden bereikte verbeteringen worden overschaduwd door de voortdurende groei in deze sectoren. In de huishoudens is niet veel vooruitgang geboekt met vermindering van milieudruk. In de visserij, hoewel de EU-vissersvloot in tonnage en motorvermogen is afgenomen, is de overbevissing van visbestanden met economische waarde in de Europese wateren toegenomen.

Conclusies en kengetallen

Door technologische verbeteringen zoals driewegkatalysatoren en schonere brandstoffen zijn voertuigen minder vervuילend geworden.

Luchtemissies door de energiesector zijn gedaald ondanks de toename van de economische en fysieke output van de sector in de jaren negentig.

De omvang van het gebruik van meststoffen en bestrijdingsmiddelen blijft zorgen baren, evenals emissies van verzurende stoffen (aandeel landbouw in totale EU-emissies van deze stoffen bedraagt 31 %), en met name ammoniak (94 %).

Van 1990 tot en met 1999 zijn er stijgingen geweest in het energieverbruik van huishoudens (+10 %), de afvalproductie ervan (+14%) en het autobezit (+17 %), overeenkomstig de toename in het aantal huishoudens (+9 %) en de huishoudelijke uitgaven (+19 %).

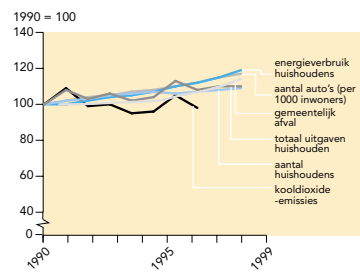

Het waterverbruik door huishoudens is enigszins afgenomen in de jaren negentig.

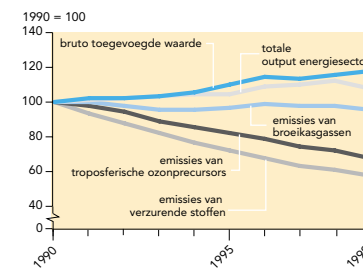
Indicatoren

Indicatoren van eco-efficiëntie

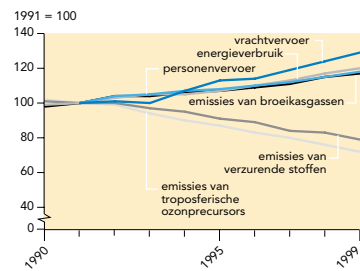
Huishoudens

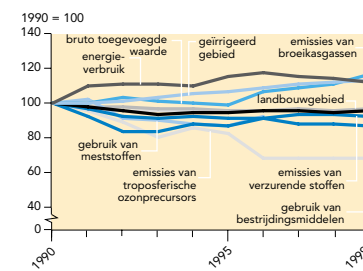
Energievoorziening

Transport

Landbouw

Beleidsuitdagingen

De verbinding tussen economische groei en energieverbruik neemt onvoldoende af om een toename in het energieverbruik te voorkomen, hetgeen betekent dat de totale milieudruk die met energieverbruik samenhangt nog kan toenemen.

De vervoerssector draagt, met name vanwege het energieverbruik, in hoge mate bij aan de milieudruk. Alhoewel er in het personenvervoer door technologische vooruitgang sprake is van een lichte verbetering van de energie-efficiëntie, laat het vrachtvervoer geen teken van verbetering zien.

Conclusies en kengetallen

Het niveau van kooldioxide-emissies door huishoudens lag in 1997 dicht bij het niveau van 1990. De stijging van het aantal huishoudens werd door de verbeterde energie-efficiëntie en de omschakeling van kolen en olie naar gas in ruime mate gecompenseerd.

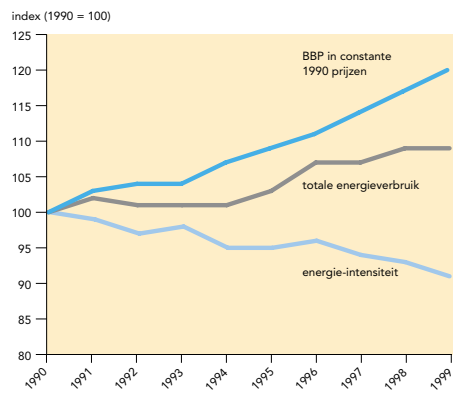
Met uitzondering van de industrie hebben geen van de economische sectoren in de EU hun ontwikkeling in voldoende mate ontkoppeld van hun energieverbruik.

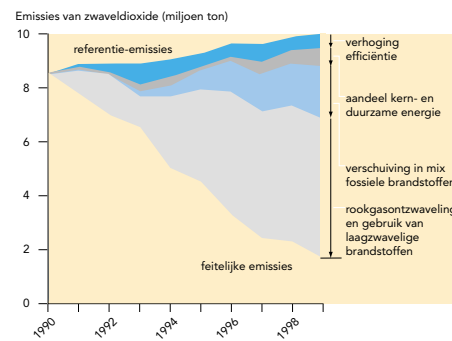
In het afgelopen decennium heeft de groei van het personenvervoer gelijke tred gehouden met de groei van de economie, terwijl het vrachtvervoer sneller is gegroeid.

Indicatoren

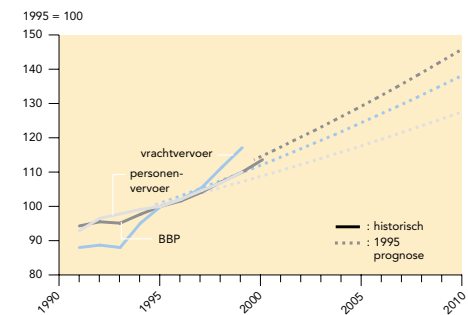
Energie-intensiteit

Emissies van zwaveldioxide door elektriciteitscentrales

Personen- en vrachtwervoer

Beleidsuitdagingen

De discrepantie tussen technologische verbeteringen en feitelijke toename van energie-efficiëntie is het resultaat van veranderingen in vervoersvoorwaarden (bijv. zwaardere en krachtigere voertuigen, lage bezettings- en beladingsgraden) en voortdurende groei van het weg- en luchtvervoer ten koste van vervoer per spoor of andere minder milieu-schadelijke vormen van vervoer.

Wel dient gewezen te worden op het relatieve succes van bepaalde maatregelen tegen luchtverontreinigende emissies door transport, namelijk normen en voorschriften op het gebied van brandstofkwaliteit en voertuigemissies. Dalingen in emissies van verzurende stoffen en stoffen die ozon op leefniveau veroorzaken betekenen dat een 'ontkoppeling' van deze met de groei van het wegvervoer heeft plaatsgevonden.

Conclusies en kengetallen

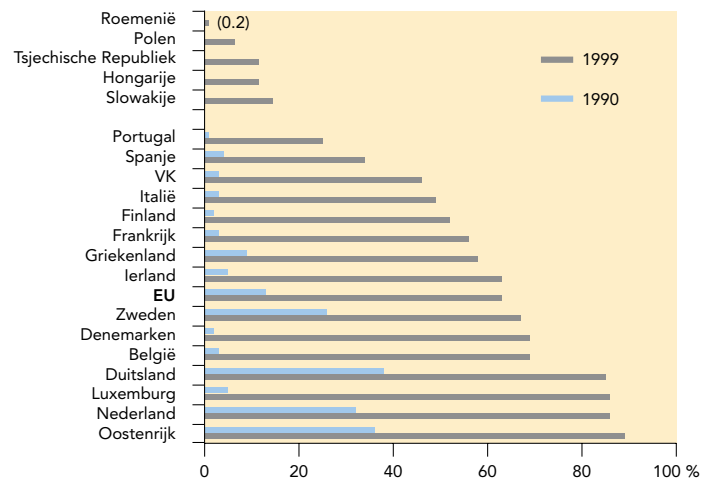
Kooldioxide-emissies afkomstig van de vervoerssector stijgen verder wegens de sterke groei van deze sector en wegens een verschuiving naar weg- en luchtvervoer. Personenvervoer wordt nog steeds gedomineerd door de auto (75 % van de totale passagierskilometers), maar luchtvervoer is nu de snelst groeiende vorm van vervoer.

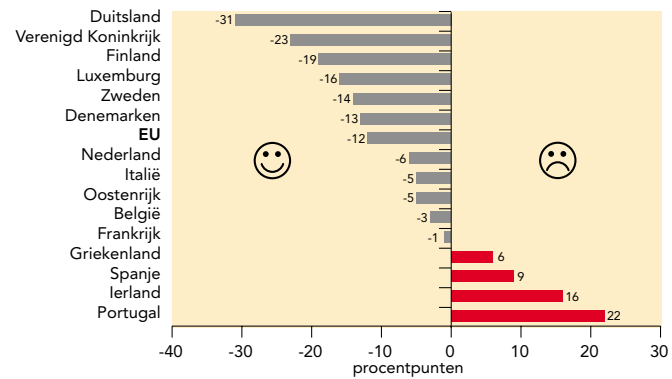
Bij het vrachtvervoer zijn nog geen aanwijzingen dat er een verschuiving plaatsvindt van het wegvervoer naar vervoer per spoor (het aandeel van het spoor daalde van 10,4 % in 1991 naar 8 % in 1999). Wegvervoer en kustvaart blijven de belangrijkste vormen van vrachtvervoer, met een aandeel in tonkilometer van respectievelijk 43 % en 42 %.

Indicatoren

Gebruik van katalysators

Emissies van ozonprecursors

Beleidsuitdagingen

In de jaren negentig namen de verontreinigende emissies van de energiesector naar de lucht af. Dit kwam voornamelijk door zuiveringsmaatregelen en de omschakeling van kolen naar gas. Het huidige tempo van verbeteringen is echter onvoldoende om de voorspelde economische groei — en met name de verwachte toename in het energieverbruik — te compenseren of om de emissiedoelstellingen te behalen.

In enkele lidstaten zijn beleid en initiatieven gericht op het gebruik van duurzame energie succesvol gebleken. Aangezien het algehele energieverbruik is toegenomen, is het aandeel van duurzame energie in de elektriciteitsopwekking in de jaren negentig echter bijna gelijk gebleven.

Conclusies en kengetallen

Hoewel het aandeel van duurzame energie in de totale energie- en elektriciteitsopwekking voortdurend stijgt zijn bij voortzetting van de huidige ontwikkeling de EU-doelstellingen inzake duurzame energie niet te behalen.

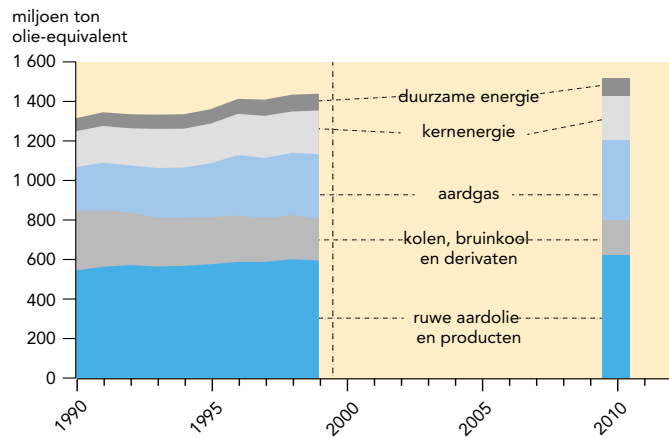
De bijdrage van duurzame energiebronnen aan het bruto-energieverbruik in de EU bedroeg in 1999 14 %. Gezien de voor 2010 verwachte toename in energieverbruik zal de productie van duurzame energie twee maal zo snel moeten stijgen als in de afgelopen jaren, willen de indicatieve doelen van de EU gehaald worden.

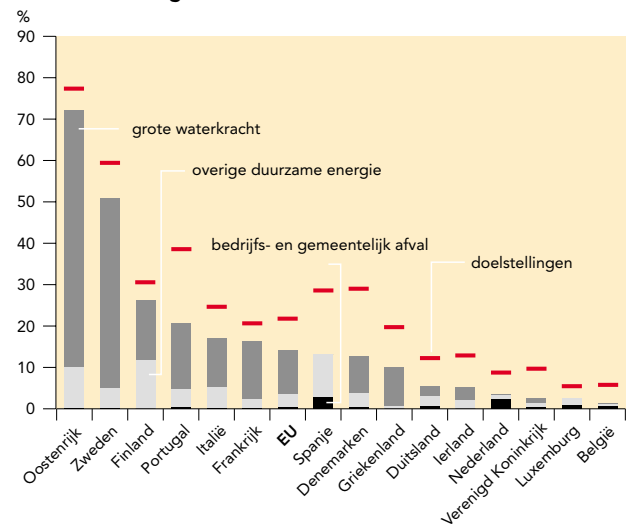
Hoewel het aandeel van warmtekrachtkoppeling (WKK) in de elektriciteitsopwekking tussen 1994 en 1998 gestegen is van 9 % naar bijna 11 % is deze groei niet voldoende om de EU-doelstellingen voor 2010 te behalen (18 %).

Indicatoren

Totale energieverbruik per soort brandstof

Duurzame energiebronnen

Beleidsuitdagingen

Er is enige verbetering opgetreden in eco-efficiëntie van de landbouw. In de jaren negentig hielden het energieverbruik en de irrigatie gelijke tred met de groei van de productiviteit, ofschoon de ontwikkeling nu min of meer constant is. Hoewel het gebruik van meststoffen en bestrijdingsmiddelen enigszins gedaald is blijven de verontreiniging door nitraten en eutrofiëring nog steeds ernstige zorgen baren. Emissie van broeikasgassen, verzurende stoffen en stoffen die ozon op leefniveau vormen zijn gedaald, met uitzondering van ammoniakemissies.

Er zijn enkele aanwijzingen dat de totale afvalproductie minder snel toeneemt dan de groei van het BBP vanwege een lagere productie van mijnbouwafval. De productie van industrieel afval lijkt zich eveneens te stabiliseren. Ten aanzien van het gemeentelijk afval hebben alle EU-lidstaten een vergelijkbaar hoog niveau van afvalproductie bereikt (ongeveer 14 % van het totale afval) met enkele kleine verschillen vanwege levensstijl en consumptiepatronen.

Conclusies en kengetallen

Op bijna 3 % van de landbouwgrond in de 18 lidstaten van het EMA vindt nu biologische teelt plaats en naar verwachting zal dit aandeel in de toekomst aanzienlijk stijgen.

De exploitatie van de watervoorraden is gedurende de laatste 20 jaar relatief gelijk gebleven.

Bosgebieden nemen toe in de EU en in de kandidaat-lidstaten. De voordelen van herbebossing moeten echter afgewogen worden tegen de daaruit voortvloeiende toe- c.q. afname van biodiversiteit.

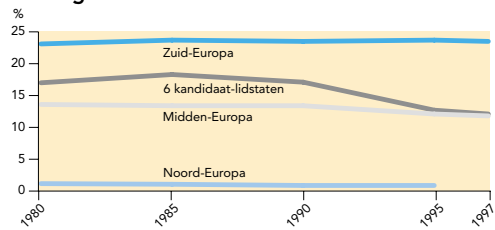
Afdichting van de bodem vanwege stedelijke ontwikkeling en de groei van de vervoersinfrastructuur gaat nog steeds sneller dan de groei van de bevolking.

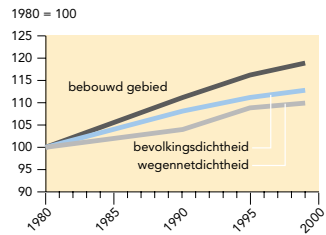
Ongeveer 70 % van het gemeentelijk afval is afkomstig van huishoudens. In de EU steeg de totale hoeveelheid gemeentelijk afval van 479 kg per persoon in 1991 naar 545 kg per persoon in 1999.

Indicatoren

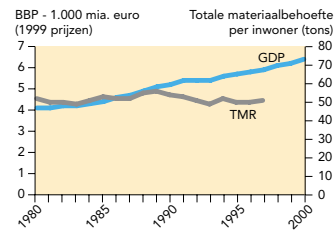
Watergebruik

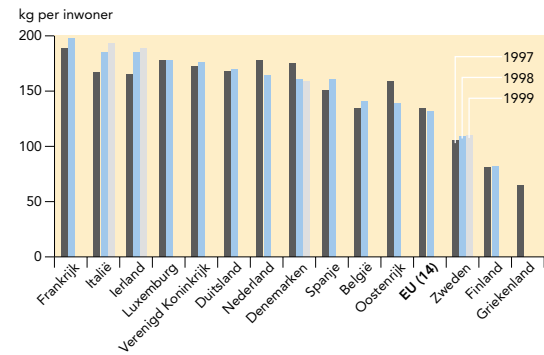
Landgebruik

Totale materiaalbehoefte

Op de markt gebracht verpakkingsmateriaal

Beleidsuitdagingen**Integratie waarmaken**

De integratie van milieuoverwegingen in economisch beleid, zoals vereist op grond van artikel 6 Verdrag van Amsterdam, vordert langzaam. Initiatieven zoals het proces van Cardiff voor de integratie van de milieu-eisen in verschillende sectoren kunnen verandering mogelijk versnellen.

Integratiebeleid is voornamelijk gericht op de drijvende krachten achter achteruitgang van het milieu en niet op de symptomen van milieubederf.

De integratie van duurzame ontwikkeling en milieu-eisen in sectoraal beleid kan bevorderd worden door een verscheidenheid aan maatregelen zoals wetgeving en vergunningen, belastingmaatregelen, vrijwillige overeenkomsten en voorlichting. In de praktijk wordt in toenemende mate gewerkt met een mix van instrumenten en maatregelen.

Conclusies en kengetallen

In de gehele EU worden in toenemende mate milieuheffingsystemen ingevoerd die de milieukwaliteit op een efficiënte manier moeten verbeteren en de belastingdruk op arbeid en op andere productiefactoren moeten verminderen.

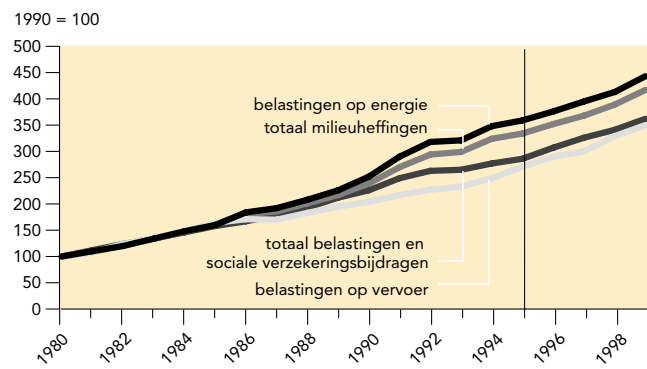
Tussen 1985 en 2001 zijn energieprijzen in het algemeen laag gebleven of zelfs gedaald hetgeen maar weinig stimulans betekende om het energieverbruik te verminderen.

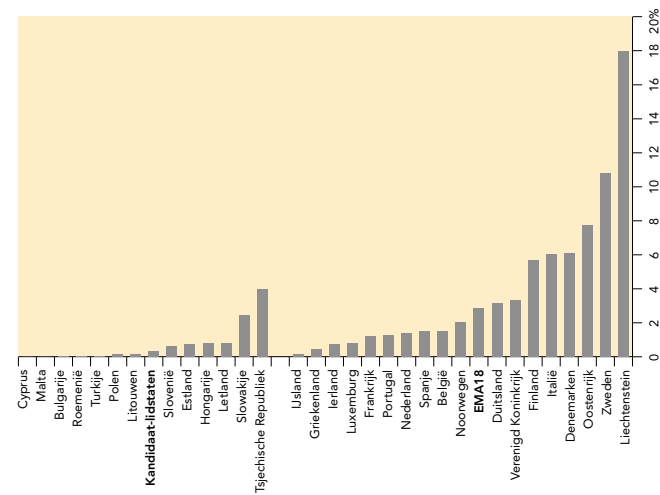
Door belastingverhogingen is de brandstofprijs niet nog verder gedaald onder het in vergelijking met 1985 toch al lage niveau van 2000.

Indicatoren

Inkomsten uit milieueffingen, vergeleken met totale belastingopbrengsten en sociale verzekeringsbijdragen

Biologische landbouw

Beleidsuitdagingen

Verscheidene lidstaten zijn begonnen met de introductie van belastingmaatregelen om de kwaliteit van het milieu te verbeteren en de druk van economieverstorende belastingmaatregelen te verminderen. In de helft van de EU-lidstaten wordt een heffing op de uitstoot van kooldioxide toegepast en in het algemeen zijn in de tweede helft van de jaren negentig veel veranderingen in belastingssystemen ingevoerd. Er bestaan enkele aanwijzingen dat milieuheffingen inderdaad effectief zijn maar in het algemeen ontbreken evaluerende studies.

In dit verband heeft de Europese Raad in Barcelona in maart 2002 kennis genomen van het voornemen van de Europese Commissie om de werkzaamheden te bespoedigen voor een kaderrichtlijn over de heffingen op het gebruik van de infrastructuur, zodat vanaf 2004 de vervoerskosten een betere weergave zijn van de totale maatschappelijke kosten van de verschillende vormen van vervoer. De Raad maakte tevens de wens kenbaar voor het einde van 2002 een richtlijn vast te stellen betreffende de verhoging en uitbreiding van milieuheffingen op energieproducten.

Conclusies en kengetallen

In enkele lidstaten maken milieuheffingen tussen de 5 % en 10 % uit van de totale belastinginkomsten. Over het geheel is sprake van een geleidelijke toename.

Differentiatie van brandstofaccijns heeft bijgedragen aan het gebruik van schonere brandstoffen.

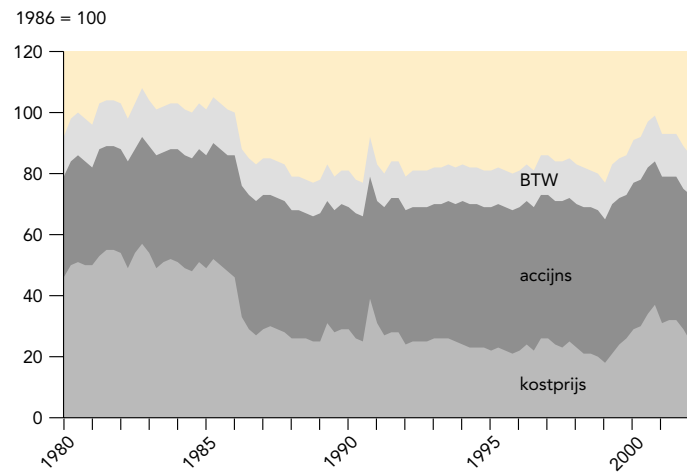
Begin 2002 was in de EU na inflatiecorrectie de gemiddelde prijs van brandstof lager dan in de eerste helft van de jaren tachtig. De huidige trend spoort niet aan tot zuinig rijden.

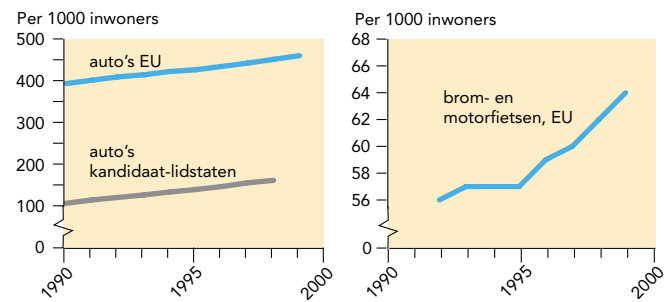
Sedert 1995 zijn in verscheidene lidstaten elementen van milieubelastinghervorming waar te nemen (verschuiving van belasting op arbeid naar belasting op milieu).

Indicatoren

Reële prijs motorbrandstoffen

Autobezit

Beleidsuitdagingen

Ten aanzien van de visserij is tijdens de programmeringsperiode 1994–1999 van het financieringsinstrument voor de heroriëntatie van de visserij 60 % van de toegewezen middelen naar aanpassingen van de vloot gegaan en 40 % naar de modernisering ervan. Deze hulp heeft geleid tot een algehele afname van de vlootcapaciteit in de EU. In enkele landen heeft modernisering weliswaar tot een daling van de totale motorcapaciteit van de vloot geleid, maar is de tonnage enigszins gestegen.

Bovendien hebben verbeteringen in technologie ertoe geleid dat de druk op de visbestanden niet is afgenomen. Met de huidige vangst wordt in de meeste gevallen ingeteerd op het bestand van rondvis en op het platvisbestand wordt slechts in enkele gevallen op duurzame wijze gevestigd; verschillende diepzeesoorten vertonen eveneens tekenen van overbevissing. De toestand van bijna alle kabeljauw- en stokvisbestanden is kritiek.

Conclusies en kengetallen

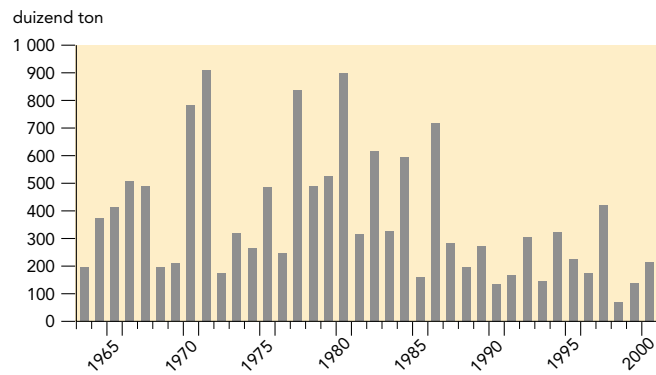
Hoewel tussen 1989 en 2000 de visserijvloot in de EU is afgenomen met betrekking tot het aantal vaartuigen (–10 %), tonnage (–6 %) en motorvermogen (–13 %), heeft de daling niet geleid tot een overeenkomstige verbetering van de visbestanden. Bij de meeste visbestanden met economische betekenis in Europese wateren is geen sprake van een duurzame ontwikkeling.

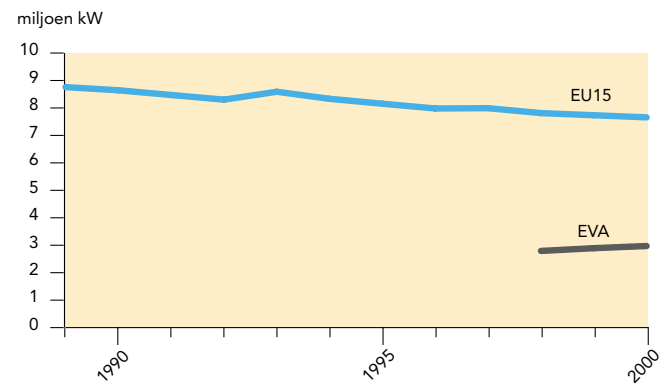
De Noordzeekabeljauw is overbevist in de Noordzee en aangrenzende wateren. Uit berekeningen blijkt dat het volwassen deel van het bestand de laatste 17 jaar onder de kritische grens ligt en in 2001 een historisch dieptepunt heeft bereikt.

Indicatoren

Biomassa van het paaibestand van de Noordzeekabeljauw

Capaciteit Europese vissersvloot

Beleidsuitdagingen

Huishoudens worden vaak over het hoofd gezien bij integratiebeleid. Zolang consumptieniveaus blijven stijgen overeenkomstig het beschikbare inkomen wordt de noodzaak consumenten te helpen goedgeïnformeerde keuzes te maken relatief belangrijker. Ecolabeling en voorlichting (bijv. campagnes ter bevordering van energiebesparing) nemen toe maar blijven marginaal.

In het voorstel voor een geïntegreerd EU-productbeleid wordt een lage omzetbelasting op producten met ecolabel aangewezen als voornaamste instrument voor het tegengaan van niet-duurzame consumptiepatronen.

Conclusies en kengetallen

Het aantal producten met ecolabel van de EU is gering; de toekenning beperkt zich tot op heden tot een kleine groep producten en een klein aantal lidstaten.

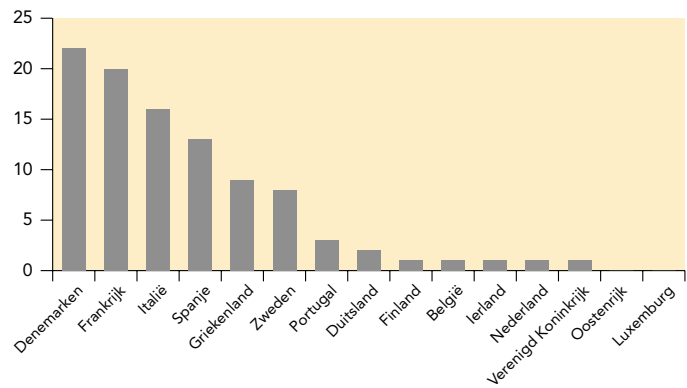
In de Noord- en West-Europese landen wordt veel van het afvalwater gezuiverd en wordt de mate van zuivering steeds beter. In Zuid-Europese landen en de kandidaat-lidstaten is slechts de helft van de bevolking aangesloten op afvalwaterzuiveringsinstallaties, maar ook daar is de kwaliteit van de waterzuivering de afgelopen 15 jaar verbeterd.

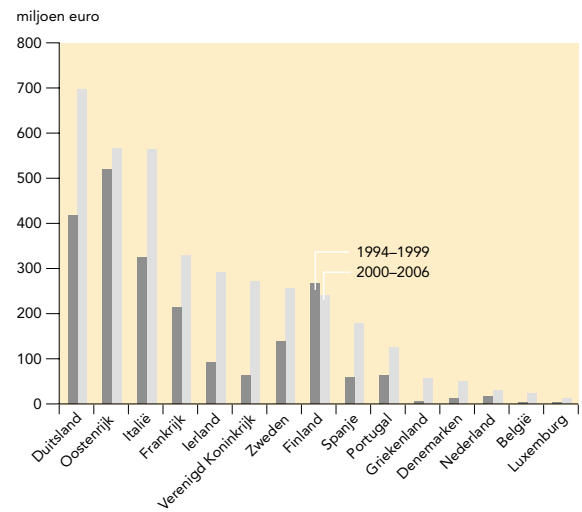
Bij de invoering van milieuelementen in het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid is aanzienlijke vooruitgang geboekt. Door voortdurende milieudruk zijn echter verdere hervormingen van het landbouwbeleid noodzakelijk voor de versterking van de economische stimuli voor boeren om hun land op een duurzame manier te beheren.

Indicatoren

Ecolabel — Aantal toegekende 'EU-bloemen'

Uitgaven agromilieuregelingen

Europese Milieuagentschap

Milieusignalen 2002, Samenvatting

Luxemburg: Bureau voor officiële publicaties der
Europese Gemeenschappen

2002 — 27 blz. — 21 x 9,9 cm

ISBN 92-9167-451-6

Bestelformulier

Gelieve mij exemplaren te sturen van: *Environmental Signals 2002*, EEA 2002, 148 blz., ISBN 92-9167-469-9, Catalogusnummer: TH-AG-02-001-EN-C, Prijs in Luxemburg: 22 euro.

Gelieve dit formulier met HOOFDLETTERS in te vullen en het op te sturen naar uw boekhandel of een van de verkoopkantoren van het Publicatiebureau van de EU: <http://eur-op.eu.int/general/en/s-ad.htm>

Naam: _____ Datum: _____

Adres: _____

Telefoonnummer: _____ Handtekening: _____

Venta • Salg • Verkauf • Πωλησεις • Sales • Vente • Vendita • Verkoop • Venda • Myynti • Försäljning
<http://eur-op.eu.int/general/en/s-ad.htm>

BELGIQUE/BELGIE	<p>Jean De Lamoy Avenue du Roi 202/Koningsplein 202 B-1180 Brussels/Bruxsel Tel. (32-2) 538 43 08 Fax (32-2) 538 43 08 Email: jean-de-lamoy@infoord.be URL: http://www.jean-de-lamoy.be</p> <p>La Librairie européenne/ De Europese Boekhandel Rue de la Loi 24 A/Vestrierat 24 A B-1040 Brussels/Bruxsel Tel. (32-2) 735 08 50 Fax (32-2) 735 08 50 Email: mail@beurop.be URL: http://www.beurop.be</p> <p>Moniteur belge/Belgisch Staatsblad Rue de Louvain 40-42/Louvainseweg 40-42 B-1050 Brussels/Bruxsel Tel. (32-2) 552 22 11 Fax (32-2) 511 01 64 Email: eustates@fst.fgov.be</p>
DANMARK	<p>J. H. Schultz Information A/S Hestetvedvej 12 DK-2650 Lyngby Tel. (45) 43 63 19 00 Fax (45) 43 63 19 69 Email: schultz@schultz.dk URL: http://www.schultz.dk</p>
DEUTSCHLAND	<p>Bundesanzeiger Verlag GmbH Vertriebsabteilung Am Alten Markt 192 D-50725 Köln Tel. (49-221) 97 66 89 Fax (49-221) 97 66 89 79 Email: vertrieb@bundesanzeiger.de URL: http://www.bundesanzeiger.de</p>
ΕΛΛΑΔΑ/GREECE	<p>G. C. Eleftheroudakis SA International Bookstore Papanastasiou 17 GR-10561 Athens Tel. (30-1) 325 84 99 Fax (30-1) 325 84 99 Email: elexbooks@netor.gr URL: http://www.netor.gr</p>
ESPAÑA	<p>Boletín Oficial del Estado T. Edificio 27 Edificio de la F. F. C. Tel. (34) 915 38 21 11 (livos) Fax (34) 915 38 21 11 (livos) Fax (34) 915 84 17 14 (suscription) Email: clientes@com.bolea.es URL: http://www.bolea.es</p> <p>Mundi Prensa Libros, SA Castelló, 37 E-28001 Madrid Tel. (34) 91 52 37 00 Fax (34) 91 52 39 88 Email: livreria@mundiprensa.es URL: http://www.mundiprensa.com</p>
FRANCE	<p>Journal officiel Service des publications des CE F-57277 Paris Cedex 15 Tel. (33) 140 58 77 31 Fax (33) 140 58 77 31 Email: mediac@journal-officiel.gouv.fr URL: http://www.journal-officiel.gouv.fr</p>
IRELAND	<p>Aian Hamms Bookshop 270 Lower Rathmines Road Dublin 6 Tel. (353) 1 498 72 98 Fax (353) 1 498 72 98 Email: aianhamms@iol.ie</p>
ITALIA	<p>Licosa Spa Via Duina di Calabria, 1/1 Casella postale 552 I-150125 Firenze Tel. (39) 055 64 12 57 Fax (39) 055 64 12 57 Email: licosa@licosa.com URL: http://www.licosa.com</p>
LUXEMBOURG	<p>Messagerie du livre SARL 5, rue Riffelen L-1410 Luxembourg Tel. (352) 48 06 61 Fax (352) 48 06 61 Email: mail@mdliv.lu URL: http://www.mdliv.lu</p>
NETHERLAND	<p>SDU Servicecentrum Uitgevers Postbus 2000 Postbus 2000 2500 EA Den Haag Tel. (31-70) 378 89 80 Fax (31-70) 378 89 80 Email: sdu@sdul.nl URL: http://www.sdul.nl</p>
PORTUGAL	<p>Distribuidora de Livros Bertrand Lda Grupo Bertrand SA Rua das Terras dos Vales, 4-A 1700-079 Lisboa Apartado 69037 Portugal Tel. (351) 21 4 96 67 67 Fax (351) 21 4 96 02 55 Email: dlo@bpl.pt</p> <p>Imprensa Nacional-Casa da Moeda, SA Setor de Publicações Oficiais Rua da Escola Politécnica, 135 1200-008 Lisboa Tel. (351) 21 3 94 67 00 Fax (351) 21 3 94 67 50 URL: http://www.incm.pt</p>
SUOMI/FINLAND	<p>Akatemien Kirjakauppa Kirjakauppa Keskustiehu 1 00100 Helsinki P.O. Box 128 FIN-00101 Helsinki/Helsinki F. Fax: (358-9) 121 44 35 Sähköposti: sps@akatemienvi.com URL: http://www.akatemienvi.com</p>
SVENIGE	<p>BTJ AB Taktorgsvägen 11-13 S-221 82 Lund Tel. (46-40) 30 90 00 Fax (46-46) 30 79 47 Epost: btje-pub@btj.se URL: http://www.btj.se</p>
UNITED KINGDOM	<p>The Stationery Office Ltd Customer Services PO Box 29 Northwick Road, LONDON NW1 4AA Tel. (44) 870 60 05-533 Email: book.orders@heso.co.uk URL: http://www.hesolibrary</p>
ISLAND	<p>Bokskipti Larasar Birtidial Skólavörðslungu, 2 IS-101 Reykjavik Tel. (354) 552 55 60 Fax (354) 552 55 60 Email: bokskipti@simnet.is</p>
SCHWEIZ/SUISSE/SVIZZERA	<p>Euro Info Center Schweiz c/o OSEC Business Network Stampfenbühlstrasse 85 Post 482 CH-8050 Zurich Tel. (41-1) 365 53 11 Fax (41-1) 365 54 11 URL: http://www.osec.ch</p>
BALGARIA	<p>Europress Euronedia Ltd 58, Blvd/Velista Sofia 1000 Tel. (359-2) 980 37 66 Fax (359-2) 980 42 30 Email: libreria@euronedia.bg URL: http://www.euronedia.bg</p>
CYPRUS	<p>Cyprus Chamber of Commerce and Industry PO Box 21455 Nicosia Tel. (357-2) 98 97 52 Fax (357-2) 66 10 44 Email: chamber@cci.org.cy</p>
ESTI	<p>Esti Kaubandus-Tööstuskoda (Estonian Chamber of Commerce and Industry) Toom-Kooli 17 Tallinn Tel. (372) 646 44 Fax (372) 646 02 45 Email: emo@koda.ee URL: http://www.koda.ee</p>

Venta • Salg • Verkauf • Πωλήσεις • Sales • Vente • Vendita • Verkoop • Venda • Myynti • Försäljning
<http://eur-op.eu.int/general/en/s-ad.htm>

Hrvatska	Mediatele Ltd Pula Hvara 1 HR-10000 Zagreb Tel. (385-1) 481 94 11 Fax. (385-1) 481 94 11	Canada	Les éditions La Liberté inc. 200, rue de la Monture St-Jovite, Québec G1V 3W6 Tel. (1-418) 868 37 63 Fax. (1-800) 567 54 48 E-mail: liberte@resonq.ca
EURO INFO SERVICE	SR: BINA K112 PO Box 1039 14136 Budapest 70 Tel. (36-1) 349 20 53 Fax (36-1) 349 20 53 E-mail: eurinfo@eurinfo.hu URL: http://www.eurinfo.hu	EGYPT	The Middle East Observer 41 Sherif Street Tel. (2-2) 382 69 19 Fax. (2-2) 393 87 32 URL: http://www.mesoobserver.com.eg
Malta	Miller Distributors Ltd Mela International Airport Luqa LQA 05 Tel. (356) 66 44 88 Fax. (356) 66 44 88 E-mail: gmfm@usa.net	Malaysia	EBIC Malaysia Suite 4102, Level 4/S Petroliam Development 8 Jalan Yap Kwan Seng 50450 Kuala Lumpur Fax. (60-3) 21 62 61 88 E-mail: ebic@tm.net.my
NORGE	Swets Blackwell AS Hans Nielsen Hauges gt. 39 Bols 4801 Nydalen N-4223 Oslo Tel. (47 22) 828 12 01 Fax. (47 22) 828 12 01 E-mail: info@swetsblackwell.com URL: http://www.swetsblackwell.com/no	Mexico	Mundi Prensa México, SA de CV Rio Penuco, 141 Colonia Cuauhtemoc MX-06500 Mexico, DF Tel. (52-5) 514 67 99 Fax. (52-5) 514 67 99 E-mail: 1015452361@compuserve.com
POLSKA	As Polonia Karkowski Przemyslowy 7 Skoczna 10 PL-00560 Warszawa Tel. (48 22) 828 12 01 Fax. (48 22) 828 12 01 E-mail: bookst119@stropolna.com.pl	South Africa	Eurochamber of Commerce in South Africa PO Box 781778 2146 Sandton Tel. (27-1) 884 39 52 Fax. (27-1) 884 39 52 E-mail: info@eurochamber.co.za
ROMANIA	Euromedia Str.Dunarea Lupului nr. 65, sector 1 RO-70184 Bucuresti Tel. (40-1) 315 64 03 Fax. (40-1) 315 64 03 E-mail: euromedia@frankcity.com	SOUTH KOREA	The European Union Chamber of Commerce in South Korea 5th Fl. The Shilla Hotel 202, Jangchung-dong 2 Ga, Chung-ku Seoul 100, 392 Tel. (82-2) 22 55 5631/4 Fax. (82-2) 22 55 5636/6 E-mail: eucock@eucock.org URL: http://www.eucock.org
SLOVAKIA	Centrum VTI SR Nám. Sibipov 19 SK-81223 Bratislava Tel. (42-1) 52 41 83 84 Fax. (42-1) 52 41 83 84 E-mail: europ@gvsestik.sk URL: http://www.sitk.sitkaba.sk	Sri Lanka	EBIC Sri Lanka Trans Asia Hotel 115 Sir Chittampalam Colombo 2 Tel. (94-1) 024 71 50 78 E-mail: ebic@srilank
SLOVENIA	GV Založba Dunajska cesta 5 SI-1000 Ljubljana Tel. (386) 613 09 1805 Fax. (386) 613 09 1805 E-mail: europ@gvsestik.si URL: http://www.gvzalozba.si	Taiwan	Tycoon Information Inc PO Box 81-466 Tel. (86-2) 87 12 88 86 Fax. (86-2) 87 12 47 47 E-mail: euinfo@ts21.tinet.net
TURKEY	Dunya Infor AS TUN KAYSERISI 34440 TUN KAYSERISI Tel. (90-212) 639 48 89 Fax. (90-212) 639 48 27 E-mail: sitaba.info@dunya.com	UNITED STATES OF AMERICA	Bernan Associates 4611 F Assembly Drive Lanham MD 20706-4391 Fax. (1-800) 565 34 50 (toll free fax) E-mail: query@bernan.com URL: http://www.bernan.com
World Publications SA	CY: 202 Makarios Afxes Tel. (34-1) 48 15 81 56 Fax. (34-1) 48 15 81 56 URL: http://www.wipbooks.com.gr	ANDER LANDER	OTHER COUNTRIES
AUSTRALIA	Humer Publications PO Box 404 Abbotsford, Victoria 3067 Tel. (61-3) 94 19 52 61 Fax. (61-3) 94 19 52 61 E-mail: pdwales@ozemail.com.au	Bire wendon Sie sich ein ein Bireco liver Web/Please contact the sales office of your choice/Veuillez vous adresser au bureau de vente de votre choix	Other Official Publications of the European Communities 2 rue Mercier L-2885 Luxembourg Tel. (352) 29 24 27 55 Fax. (352) 29 24 27 55 E-mail: info@euro-ops@cec.eu.int URL: http://publications.eu.int
BRESIL	Livraria Camões Rua Bittencourt da Silva, 12 C CEP 20445-900 Rio de Janeiro Tel. (55-21) 282 47 76 Fax. (55-21) 282 47 76 E-mail: livraria.camoes@lincn.com.br URL: http://www.lincn.com.br		